

DOI 10.31651/2524-2660-2019-3-259-264
ORCID 0000-0002-7774-955X

ЯКУБОВСЬКА Марія Степанівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та книжкової справи,
Українська академія друкарства
e-mail: mmamariat92@gmail.com

УДК: 378.016:[80+33+002.1]

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

Розкрито сутність методики формування мовленнєвої компетентності студентів на основі використання художніх текстів сучасності, які сприятимуть когнітивному, психолого-емоційному становленню особистості.

Проаналізовано з використання компаративного, історико-логічного, синергетичного підходів системне творення формування мовленнєвої компетентності студентів як складової загальної культурологічної освіти сучасної інноваційної людиноцентричної педагогіки.

Схарактеризовано проблеми синергетичної взаємодії між становленням духовно-екзистенційного світу людської індивідуальності та формування сучасного культурологічного простору.

Показано, що розвиток освіти перебуває у прямій залежності від становлення та розвитку гуманітарної безпеки суспільства, а формування мовленнєвої компетентності студентів є самоспрямованим процесом, завдяки якому вихованці сучасної професійної школи трансформують свої інтелектуальні можливості у

вміння, які, завдяки своїй культурологічній парадигмі, інтегруються у духовні процеси суспільного буття.

Ключові слова: культурологічна компетентність; культурологічний світогляд; культурологічний дискурс; культурологічна свідомість; мистецтво спілкування; культурологічне середовище; гармонійний розвиток особистості; мовленнєва компетентність.

Постановка проблеми. Комунікативно-інформаційний компонент є важливою складовою у системі творення професійної компетентності, адже комунікація у системі сучасного соціуму набуває щораз вагомішого значення. В умовах глобалізації суспільства і частоті відчуженості та розгубленості людської індивідуальності щораз більшого значення набуває системне творення алгоритмів взаєморозуміння між людьми, народами, державами, контентами, цивілізаційними системами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування мовленнєвої компетентності студентів досліджували у своїх працях Н. Бібік, А.Богущ, Є. Божович, В. Болотова, І. Зимня, Д. Ізаренкова, Н. Кузьміна, В. Лозова, О. Локшина, А. Маркова, О. Пометун, О. Савченко та ін. Дослідження мовленнєвої компетентності та її зв'язок із системою професійного становлення студента ще не стали об'єктом системного наукового вивчення.

Філософія і психологія ділової комунікації стає нарізним каменем у системі творення якісно нової моделі квантового мислення в історії людства. Система мислення є психологічною моделлю ділових комунікацій, оскільки в основі усіх практичних навиків та вмінь людини закладено систему інтуїтивно-психологічних начал, які беруть витоки із духовної екзистенції світу людської індивідуальності.

За методологічну основу запропонованої нами методики було взято дослідження О.Федик [1] та Н.Зборовської [2], які незалежно одна від одної стверджували про наявність смислового коду у гуманітарній сфері. Відповідно використання художніх текстів у системному формуванні мовленнєвої компетентності студентів дозволило активізувати синергетичне відчуття психолого-емоційного коду тексту, який дозволив вдосконалити рівень мовленнєвої компетентності студентів.

Система інноваційної комунікації, основаної на модерних досягненнях сучасних філософсько-психологічних здо-

бутків багатьох наук, слугує відправною точкою духовного розвитку людства. Від періоду самотності людської індивідуальності людство усе впевненіше намагається розчинити навстіж двері для розвитку людської індивідуальності.

Гармонія довколишнього світу бере початок із гармонії людської індивідуальності.

Сучасна культурологічна парадигма, як показують тенденції розвитку культурологічних архетипів сучасності, базуються на найголовніших принципах: відстоювання абсолютної значущості слова у його семантичному першовиваї. Слово повертається у своє первісне значення істинності. Шекспірівська проблема роздвоєння суті слова та його реалізації залишається у минулому.

Слово як духовна екзистенція відновлює свою живу і живильну матерію, повертаючи свою первісну здатність до матеріалізації. Єдність слова і діла – не просто алгоритм педагогічного архетипу формування навчальної свідомості сучасного студента, твореної на інноваційній культурологічній основі; а здатність людських цивілізацій піднятися до розуміння єдності реальної та ірреальної сутності слова, яке живе у художньому тексті.

Один із найвидатніших світових філософів Монтень, який був мером міста Бордо, наголошував: «Навчіться правильно мислити – ось основа всіякої моралі» [3, с. 5].

Мета та завдання формування мовленнєвої компетентності. Володіння навиками комунікативної компетентності – це здатність наперед бачити алгоритм дії після промовленого слова, визначати навчальну, згодом виробничу ситуацію, шукати її системної гармонії зі Всесвітом. Це інноваційні алгоритми системи формування комунікативної свідомості, яка тісно пов'язано із розвитком і становленням людської індивідуальності.

Виклад основного матеріалу. Духовно-екзистенційна інтелектуальна праця набуває усе більшого значення. Інтелектуальна сила людства здатна буде не лише змінити у якісному сегменті розвиток людства, але і створювати щораз нові якісно вдосконалені форми людської інтелектуальної діяльності.

Для визначення рівня мовленнєвої компетентності було використано адаптовані до потреб вищої школи рівні мовленнєвих навичок студентів, доопрацьовано

розробленою системою завдань із розвитку зв'язного мовлення, індивідуально-консультативна робота із студентами дозволила виробити систему оцінювання мовленнєвої компетентності студентів на основі презентаційних публічних проєктувальних виступів.

Мислення як важлива складова мовленнєвої компетенції студента відіграє ту важливу роль, після реалізації якої починають (або не починають) відбуватися усі прогнозовані (або не прогнозовані) події у житті людини і людства. Це той момент, коли вивільняються синергетичні сили людського організму і відправляються у свідомий матеріалізований діяльнісний потік.

Кризу культури і самої людини зумовлює звуження комунікативного поля. Живе спілкування – найголовніша передумова для самовідтворення смислів. Суспільне буття є буттям інтерпретативним, що опосередковується сенсами.

Художній текст є найяскравішим інтерпретатором різної системи комунікативних різновидів нашого буття, оскільки дає потужні зразки різних типів комунікативних дискурсів. Художній текст – це безперервний діалог людини і світу.

Студенти вибрали тексти трьох найголовніших напрямків сучасного літера-

турного процесу: психологічно-філософський напрямок (творчість Наталі Околітенко, Надії Тубальцевої, Галини Тарасюк, Василя Чабана, Анни Дашак), міфологемо-екзестинційний (Євген Пашковський, В'ячеслав Медвідь, Ігор Римарук, Василь Герасим'юк, Микола Семенюк, Павло Романюк), історіософський (Левко Різник, Василь Старун, Лілія Золотоноша, Ігор Трач, Богдан Пісний).

Цей перелік імен можна доповнювати, але вироблена система координат дозволяє кожному студентові знайти улюбленого автора. На прикладі відмінності стилів письменників формуються різновиди мовленнєвої комунікації у різних архетипах спілкування.

Комунікативну складову культурологічної компетентності оцінювали за такими показниками: уміння правильно використовувати термінологію свого фаху; користуватися нормативною теоретичною базою (фонетичною, синтаксичною, лексичною, граматичною, стилістичною); будувати свої висловлювання у логічній, чіткій, сконцентрованій системі; вибирати оптимальний стиль для подання потрібного матеріалу, узгоджувати темп подання матеріалу із прийманням його аудиторією.

Таблиця 1.

Показники та рівні оцінювання сформованості комунікативно-інформаційного компонента культурологічної компетентності

Показники	Рівні сформованості		
	Елементарний (репродуктивний)	Функціональний (репродуктивний з елементами творчої діяльності)	Системно-креативний (продуктивний)
знання законів формальної логіки та уміння їх застосовувати	студент знає і використовує окремі закони формальної логіки у системі ділової комунікації	студент володіє системою знань з формальної логіки, здатний їх використовувати у стандартних ситуаціях	знання формальної логіки студентом складають цілісну систему; студент здатний їх використовувати у нестандартних ситуаціях
вміння пояснювати	під час пояснення не використовуються конструкти-пояснення елементів культурологічного знання	студент не повністю дотримується конструктивних –пояснення елементів культурологічного знання під час ділових комунікацій	пояснення носять цілісний характер, вибудовуються з використанням вдало підібраних методів і прийомів
уміння запитувати	здатність ставити запитання репродуктивного типу	студент використовує різні типи питань (репродуктивні, ілюстративні, порівняльні, проблемні) під час лекційно-семінарських занять	студент використовує різні типи запитань (репродуктивні, ілюстративні, порівняльні, проблемні), які логічно пов'язані між собою

Використання законів формальної логіки є важливою передумовою для творення навиків формування комунікативної майстерності: здатність до класифікації родових та видових понять, вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки між явищами та системами, здатність знаходити спільне і відмінне начало явищ, уміння подавати матеріал у чіткій структурованій послідовності. Відповідно була запропонована система оцінювання комунікативної компетентності студентів.

Комунікативно-інформаційний компонент у системі формування культурологічної компетентності студентів має підсумкове значення у творенні культурологічної компетенції студентів, так як сучасному студенту і майбутньому працівнику-документознавцю та економісту, представникові нової державотворчої еліти сучасності важливо навчитися орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі.

Знання прийомів психодидактики, уміння структуровано сприймати інформацію, відсіюючи неправдиву, застосовуючи різні способи декодування інформації; здатність до структурування та узагальнення інформації, структурувати та узагальнювати навчальну інформацію; ефективно використовувати ресурси мережі Інтернет; вміти системно поширювати інформацію, промоціюючи досягнення своєї структури; здатність використовувати доступні електронні освітні ресурси та створювати їх за допомогою пакету Microsoft Office або інших вільно поширюваних програмних додатків.

Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики. Педагогічний експеримент продовжувався 2011–2018 рр. і складався з таких етапів: початковий (константувальний), пошуковий (основний), контрольно-узагальнювальний (підсумковий).

На першому константувальному етапі експерименту було визначено вихідні позиції дослідження, досліджено актуальність та ступінь розробленості проблеми дослідження, накреслено шляхи створення системи мовленнєвої компетентності студентів.

Розроблено діагностичні завдання та обґрунтовано методику їх використання. У процесі констатувального етапу педагогічного експерименту використовувались методи дослідження: аналіз нормативних документів, освітньо-професійних програм підготовки бакалавра та магістра фахівців документознавців, навчальних планів і навчальних програм з культурологічних дисциплін, анкетування, аналіз результатів анкетування.

Експериментальне дослідження проводилося на основі навчальних предметів «Українська мова професійного спрямування» та «Сучасний літературний процес». Пошуковий (основний) експеримент передбачав розробку теоретико-методичних засад формування мовленнєвої компетенції студентів на основі використання художніх текстів. Були відповідно сформовані групи студентів, які працювали за традиційною методикою і за експериментальною.

Контрольно-узагальнювальний експеримент полягав у системному впровадженні методичних інновацій формування мовленнєвої компетенції у практичну навчальну діяльність. На основі дослідження було виокремлено три рівні сформованої мовленнєвої компетентності студентів: високий (коефіцієнт від 0,75 і вище); достатній (коефіцієнт від 0,50 до 0,74); середній (коефіцієнта від 0,25 до 0,49) (критерії подано на таблиці 1). Низький рівень не досліджувався, оскільки він свідчив би про професійну невідповідність студентів. У групах, у яких використовувалася експериментальна інноваційна методика, рівень мовленнєвої компетенції був вищим відповідно у 1,4 рази.

Результати експерименту подано у таблиці 2, яка показує рівні сформованості мовленнєвої компетенції студентів.

Таблиця 2

Рівні сформованості мовленнєвої компетенції студентів

	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень
Результати сформованої мовленнєвої компетенції у групах із традиційною методикою	43%	27%	30%
Результати сформованої мовленнєвої компетенції у групах із інноваційною методикою	30%	25%	45%

Висновки і перспективи подальших досліджень. Мовленнєва компетенція перебуває у тісному взаємозв'язку із культурологічної компетенцією і складає основу культурологічної компетентності студента, яка є важливою складовою у формуванні професійної компетентності. В умовах вищої професійної школи формування мовленнєвої компетентності студента є важливою складовою його професійного становлення, так як без сформованої мовленнєвої компетенції неможлива ефективна професійна діяльність фахівця. Рівень мовленнєвої компетенції студента тісно пов'язаний із розвитком людської індивідуальності. Тому мовленнєві навички можуть бути сформовані лише у діалектичному взаємозв'язку із гармонійним розвитком людської індивідуальності та її когнітивним розвитком. Використання художніх текстів дозволило активізувати психолого-емоційні ресурси людського організму, за допомогою культурологічних, історико-логічних та синергетичних методів активізувати внутрішні когнітивно-емоційні сили людського організму. Методика використання художніх текстів дозволила оптимізувати рівень формування мовленнєвої компетенції студентів.

Список бібліографічних посилань

1. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності). Київ: Місіонер, 2000. 298 с.
2. Зборовська Н.В. Код української літератури: Проект психоісторії новітньої української літератури. Київ: Академвидав, 2006. 498 с.
3. Бех І.Д. Духовна особистість у контексті освітніх викликів. *Рідна школа*. 2019, №1. С.3-7.

4. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дитини від народження до 7 років. Київ: Слово, 2010. 374 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. посібник. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
6. Кремень В.Г. Ткаченко В. Україна: Шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації. Київ, 1999. 658 с.
7. Кремень В. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти. *Edukacja wspoteczens twachwielo kulturowych* / Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP. Warszawa, 2012. С. 45–57.
8. Мистецтво у розвитку особистості : [монографія / Ничкало Н.Г., Зязун І.А., Отич О.М., Соломаха С.О., Сотська Г.І., Вовк М.П., Попик О.І., Філіпчук Н.О., Чембержі М.І., Харченко П.В., Ніколаї Г.Ю.]. Чернівці: Зелена Буковина, 2006. 224 с.
9. Педагогика. Большая современная энциклопедия. Сост. Е.С. Рапацевич. Минск: Современное слово, 2005. 630 с.

References

1. Fedik O. (2000). Language as a spiritual equivalent of the world (reality). Kyiv: Missionary.
2. Zborovskaya N.V. (2006). Code of Ukrainian Literature: The Project of Psycho-History of Modern Ukrainian Literature. Kyiv: Akademvidav.
3. Bch I.D. (2019). Spiritual Personality in the Context of Educational Challenges. *Native School*. 1. 3–7.
4. Art in the development of personality: [monograph / Nychkalo N.G., Zyazun IA, Otich O.M., Solomach S.O., Sotskaya G.I., Vovk M.P., Popyk O.I., Filipchuk N.O., Chemberzhi M.I., Kharchenko P.V., Nikolay G.Yu.]. Chernivtsi: Zelena Bukovina, 2006. – 224 pp.
5. Bogush, A.M. (2010). Speech development of a child from birth to 7 years. Kiev: The Word. 374 p.
6. Dichkivska I.M. (2004). Innovative Pedagogical Technologies: Teaching. manual. Kyiv: Akademvidav.
7. Kremen V., Tkachenko V. (1999). Ukraine: The Path to Himself. Problems of social transformation. Kyiv.
8. Kremin V. (2012).The spirituality and culture of society are determined by the development of education. *Edukacja wspoteczens twachwielo kulturowych*. Warszawa: Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP. 45–57.
9. Pedagogy (2005). Big modern encyclopedia. In E.S. Rapatsevich (Comp.). Minsk: The modern word. 630 s

YAKUBOVSKAYA Mariya,

PhD in Philology, Associate Professor of Information, Library and Book Affairs Department,
Ukrainian Academy of Printing

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF STUDENTS' SPEECH COMPETENCE ON THE BASIS OF ARTISTIC TEXTS

Summary. Introduction. At present, the problem of forming the language competence of students is extremely important, as it is very often in the higher vocational school that we encounter the facts when students know theoretical language material, but their knowledge does not grow into ability. This is explained by the system of introductory tests, when the entrant solves the mechanical language test tasks, but is unable to show his or her speech skills. Mechanical knowledge does not become an algorithm of speech skills. Speech competence is closely intertwined with cultural competence and forms the basis of the cultural and cultural simplicity of modernity, which is an important component in shaping the humanitarian security of society. Therefore, in a higher professional school, the formation of the student's speech competence becomes an important part of his professional development.

The purpose of the research: to consider the methodology of forming the language competence of students on the basis of the use of artistic texts of the present that will promote the cognitive, psycho-emotional formation of the student's personality, which is an important basis for the formation of the language competence of human individuality; analyze the systemic evolutionary understanding of the development of the personality of modern students and the variational technologies of providing the basis of cultural education of future professionals.

Materials and methods of research: during the study, comparative, historical-logical, synergetic methods were used. This methodological approach allowed to analyze the systemic creation of the formation of the language competence of students as a component of the general cultural education of modern innovative human-centered pedagogy.

Research results. On the basis of the formation of scientific and methodical principles of speech competence of students, the problems of synergetic interaction between the formation of the spiritual and existential world of human personality and the formation of a modern cultural space have been analyzed.

As the research shows, the development of education is directly dependent on the formation and development of the humanitarian security of society, and the formation of speech competence of students is a self-directed process through which pupils of a modern vocational school transform their intellectual capabilities into skills that, due to their culturological paradigm, are integrated into spiritual processes of social existence. This is the archetype of modern educational activities that students use to man-

age and organize their knowledge and transform them into beliefs that are needed for learning. This innovative process of continuous education (life-long learning) is combined with the spiritual perfection of the means of cultural development of the individual.

Keywords: *culturological competence; culturological worldview; cultural discourse; cultural consciousness; art of communication; cultural environment; harmonious development of personality.*

*Одержано редакцією 17.07.2019
Прийнято до публікації 12.08.2019*